

УДК 349.2

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2022.75.3.9>

ДО ПИТАННЯ ТРУДО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ ПРАЦІВНИКА ОРГАНУ ДЕРЖАВНОЇ ВИКОНАВЧОЇ СЛУЖБИ

Манжак Б.С.,

аспірант кафедри трудового права

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Манжак Б.С. До питання трудо-правового статусу працівника органу державної виконавчої служби.

Завданням даної статті є дослідження трудо-правового статусу працівників органу державної виконавчої служби, зокрема державних службовців. Оскільки дослідження правового статусу дозволяє визначити всі належні громадянину суб'єктивні юридичні права, свободи й обов'язки, що визначають його правове становище в суспільстві, закріплені в чинному законодавстві, а також систему гарантій забезпечення таких прав і свобод. Зазначено, що здійснюючи характеристику правового статусу державного службовця органу державної виконавчої служби, потрібно звернути увагу на організаційно-правовий аспект влади. У цьому розумінні її визначають як спосіб нав'язувати свою волю іншим суб'єктам і скеровувати її поведінку і дії у напрямі, який визначений відповідно до правових норм. Підсумовуючи викладене у статті, зроблено висновок, що державний виконавець є посадовою особою, яка наділена державно-владними повноваженнями і правомочна представляти інтереси держави у сфері виконання рішень судів та інших органів (посадових осіб). Законодавець наділяє працівників державної виконавчої служби спеціальним правовим статусом, який визначає особливості їх правового становища серед інших осіб, та наділяється спеціальною правосуб'єктністю, специфічними додатковими правами й обов'язками, відповідальністю. Зроблено висновок, що державний службовець органу державної виконавчої служби як суб'єкт трудового права є носієм трудо-правового статусу, тобто сукупності передбачених нормами трудового та спеціального законодавства прав, обов'язків, гарантій, обмежень, а також інших юридично значущих властивостей, які характеризують рівень можливої та необхідної поведінки державного службовця як працівника, відображають належні йому переваги та привілеї, необхідні для забезпечення нормального виконання ним своїх, обумовлених посадовим становищем, трудових функцій та обов'язків.

Ключові слова: працівник, орган державної виконавчої служби, державний службовець, суб'єкт трудового права, трудо-правовий статус.

Manzhak B.S. To the issue of the labor legal status of an employee of a state executive service body.

The task of this article is to study the labor legal status of employees of the state executive service, in particular civil servants. Since the study of the legal status allows to determine all the subjective legal rights, freedoms and obligations belonging to the citizen, which determine his legal position in society, enshrined in the current legislation, as well as the system of guarantees for ensuring such rights and freedoms. It is noted that when characterizing the legal status of a civil servant of a state executive service body, it is necessary to pay attention to the organizational and legal aspect of power. In this sense, it is defined as a way to impose one's will on other subjects and direct their behavior and actions in the direction determined in accordance with legal norms. Summarizing what was stated in the article, it was concluded that the state executor is an official who is endowed with state-authority powers and is authorized to represent the interests of the state in the sphere of execution of decisions of courts and other bodies (officials). The legislator grants employees of the state executive service a special legal status, which determines the peculiarities of their legal position among other persons, and is endowed with a special legal personality, specific additional rights and obligations, and responsibility. It was concluded that a civil servant of a state executive service body as a subject of labor law is the bearer of labor law status, i.e. a set of rights, obligations, guarantees, restrictions, as well as other legally significant properties that characterize the level of possible and necessary behavior of a civil servant as an employee, reflect the

benefits and privileges due to him, necessary to ensure the normal performance by him of his job functions and duties due to his position.

Key words: employee, state executive service body, civil servant, subject of labor law, labor legal status.

Постановка проблеми. Дослідження правового статусу дозволяє визначити всі належні громадянину суб'єктивні юридичні права, свободи й обов'язки, що визначають його правове становище в суспільстві, яке закріплене в чинному законодавстві, а також систему гарантій забезпечення таких прав і свобод. Правовий статус особи є єдиним, що необхідно знати для усвідомлення того, що з правових позицій можливості, надані особі законодавством, є рівними. Разом із тим єдність єдиного загального правового статусу дозволяє їй брати участь у різних суспільних відносинах і сферах життя. І в кожній такій царині особа виконує різні спеціальні функції – як постійні, стійкі, так і тимчасові, але соціально значущі, що визначаються як об'єктивними, так і суб'єктивними чинниками. Через це поряд із загальним її правовим статусом існують спеціальні правові статуси різних категорій осіб, у тому числі осіб, залучених до виконання державних обов'язків.

Стан опрацювання. У наукових джерелах розробці окремих питань щодо визначення правового статусу деяких суб'єктів трудових правовідносин присвячено доволі значну кількість наукових робіт, серед яких слід відзначити таких вітчизняних і зарубіжних учених, як М.Г. Александров, Г.О. Барабаш, Н.Б. Болотіна, В.С. Венедиктов, Г.С. Гончарова, М.І. Іншин, К.Ю. Мельник, В.І. Прокопенко, О.І. Процевський, Г.І. Чанишева, І.І. Шамшина, О.М. Ярошенко та ін.

Метою статті є дослідження трудо-правового статусу працівників органу державної виконавчої служби, зокрема державних службовців.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до статей 8, 11 Закону України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів» [1] державні виконавці, керівники та спеціалісти органів державної виконавчої служби є державними службовцями. Державні виконавці та інші працівники органів державної виконавчої служби, які є державними службовцями, призначаються на посади та звільняються з посад у порядку, встановленому Законом України «Про державну службу» з урахуванням особливостей, визначених законодавством. Тобто, працівники державної виконавчої служби є окремою категорією працівників, трудова діяльність яких має особливий характер, а їх правовий статус визначається спеціальними законами.

Згідно ст. 1 Закону України «Про державну службу» [2] державна служба – це публічна, професійна, політично неупереджена діяльність із практичного виконання завдань і функцій держави, зокрема щодо: 1) аналізу державної політики на загальнодержавному, галузевому і регіональному рівнях та підготовки пропозицій стосовно її формування, у тому числі розроблення та проведення експертизи проєктів програм, концепцій, стратегій, проєктів законів та інших нормативно-правових актів, проєктів міжнародних договорів; 2) забезпечення реалізації державної політики, виконання загальнодержавних, галузевих і регіональних програм, виконання законів та інших нормативно-правових актів; 3) забезпечення надання доступних і якісних адміністративних послуг; 4) здійснення державного нагляду та контролю за дотриманням законодавства; 5) управління державними фінансовими ресурсами, майном та контролю за їх використанням; 6) управління персоналом державних органів; 7) реалізації інших повноважень державного органу, визначених законодавством.

З чого можна зробити висновок, що особа, яка працює на державній службі і є державним службовцем відрізняється від працівників інших підприємств, установ і організацій за наступними ознаками: а) їх трудова діяльність спрямована на виконання функцій та завдань держави, та здійснення такої діяльності від імені держави; б) роботодавцем в даному випадку виступає держава, яка оплачує працю державних службовців за рахунок державного бюджету; в) зайняття посади державного службовця це певна законодавчо визначена процедура, яка регулюється структурою і штатним розписом первинної структурної одиниці державного органу та його апарату, на яку покладено встановлене нормативними актами коло службових повноважень. Всі ці особливості визначають специфіку правового регулювання трудової діяльності державних службовців, а саме: визначення підвищених вимог до особистих, ділових і моральних якостей кандидатів; встановлення підвищених вимог до віку, освітнього рівня та інших вад; визначення ряду обмежень і заборон, пов'язаних із проходженням державної служби тощо. Все ці обмеження і заборони потребують встановлення додаткових пільг і гарантій, задля відновлення балансу у правовому становищі працівників різних сфер реалізації права на працю. При цьому не слід забувати про загальні права та обов'язки, які покладаються на особу, не залежно від її трудової діяльності [3, с. 254].

З метою більш детальної характеристики державного службовця розглянемо його правовий статус, який потребує осмислення на основі теоретичних досягнень сьогодення та правових норм, що регулюють це питання, адже саме через правовий статус створюються реальні можливості для виконання суб'єктами права своїх функцій, його зміст визначає межі діяльності особи щодо інших осіб. У загальній теорії права вчення про правовий статус є одним із основних і найбільш складних його розділів, щодо якого постійно ведуться дискусії. Одні дослідники переконанні, що в його структуру включаються такі елементи, як правові норми, що встановлюють такий статус; правосуб'єктність; права й обов'язки; законні інтереси; громадянство, його правові принципи; юридичні гарантії (у тому числі й юридична відповідальність); інші вважають, що правовим статусом охоплюються закріплені в законодавстві головні права, свободи, обов'язки та їх гарантії. Усі ж інші елементи виступають в якості умов (передумов) правового статусу особи [4, с. 46-47]. Водночас загальний правовий статус не в змозі врахувати усіх особливостей, що виникають у різних правовідносинах, в які вступає особа, у тому числі й державний службовець. Тому, вбачаємо за необхідне його конкретизувати та наповнити спеціальними правами та обов'язками, який характеризуватиме особливе правове положення особистості, обумовлене її соціальним та суспільним призначеннями. Так, правовий статус державного службовця науковці пропонують розглядати як комплекс прав та обов'язків, установлених законодавством, колективним і трудовим договорами, актами державних органів та установ, що визначають його становище в системі державної служби [5, с. 25].

Залежно від того, нормами якої галузі права визначається статус особи, він може бути конституційно-правовим, адміністративно-правовим, трудо-правовим тощо. Зокрема, правовий статус особи, як суб'єкта трудового права І. І. Шамшина, пропонує розглядати в об'єктивному й суб'єктивному сенсі, зокрема виокремлює дві самостійні правові категорії «суб'єктивний трудо-правовий статус» та «об'єктивний трудо-правовий статус». На її думку, виходячи з правової природи об'єктивного трудо-правового статусу, його зміст є багатоеlementним і містить: правосуб'єктність, статутні права й обов'язки, відповідальність за неналежне виконання обов'язків та юридичні гарантії прав. Хоча суб'єктивний трудо-правовий статус обґрунтовано розглядається вченою у вузькому контексті, шляхом включення до його елементів суб'єктивних прав та обов'язків, які можуть бути передбачені як законодавчо, так і в договірному порядку [6, с. 9, 10].

Розглядаючи проблематику правового регулювання статусу державного службовця, науковці висловлюють різні точки зору з приводу того, які саме його аспекти регулює трудове право і, відповідно, законодавство. Зокрема, В. О. Процевський зазначає, що норми адміністративного права регулюють сферу управлінської, виконавчо-розпорядчої діяльності державних органів та посадових осіб. У той час як норми трудової галузі права регулюють відносини, які виникають між роботодавцями та працівниками. Сферу норм трудового права складають такі питання, як: прийняття на роботу і звільнення з роботи, організація праці і її оплата, робочий час і час відпочинку, укладення колективного договору, соціальне страхування тощо. За висловом фахівця, норми адміністративного права визначають структуру і компетенцію міністерств, відомств, управлінь, відділів, порядок діяльності різного роду підприємств, організацій. Але ж ці функції виконують конкретні люди – працівники, які перебувають з роботодавцем (в даному випадку органом держави) в трудових відносинах [7, с. 99]. У свою чергу О. Ю. Дрозд, розглядаючи державного службовця, як суб'єкта трудового права, зазначає, що він є носієм трудо-правового статусу, тобто сукупності передбачених нормами позитивного трудового права прав, обов'язків, гарантій, обмежень, а також інших юридично значущих властивостей, які характеризують рівень можливої та необхідної поведінки державного службовця як працівника та члена відповідного трудового колективу, відображають належні йому переваги та привілеї, необхідні для забезпечення нормального виконання ним своїх, обумовлених посадовим становищем, трудових функцій та обов'язків [3, с. 255].

Отже, незважаючи на специфіку своєї трудової функції, підтримуючи погляди інших дослідників даної проблематики, вважаємо, державний службовець є повноцінним суб'єктом трудового права і користується більшістю основних прав, що належать іншим категоріям працівників. Разом із тим з метою забезпечення належного виконання ним своїх трудових обов'язків спеціальним законодавством за ним закріплюється ряд додаткових прав та обов'язків, а також застосовуються щодо нього певні обмеження.

Зокрема, правовий статус працівників органу державної виконавчої служби як суб'єктів трудового права, до яких відносяться і державні службовці, полягає в тому, що його основні права та обов'язки визначаються не лише законодавством трудовим (відповідно до ст. 2 КЗпП України [8] державний

службовець, як і будь-який інший працівник, має право на: справедливу винагороду не нижче встановленого державою мінімального розміру; відпочинок відповідно до законів про обмеження робочого дня та робочого тижня і про щорічні оплачувані відпустки; здорові і безпечні умови праці; об'єднання в професійні спілки та на вирішення колективних трудових конфліктів (спорів) у встановленому законом порядку; участь в управлінні підприємством, установою, організацією; матеріальне забезпечення в порядку соціального страхування в старості, а також у разі хвороби, повної або часткової втрати працездатності; матеріальну допомогу в разі безробіття; звернення до суду для вирішення трудових спорів незалежно від характеру виконуваної роботи або займаної посади, крім випадків, передбачених законодавством, та інші права, встановлені законодавством. Згідно ст. 139 КЗпП основними обов'язками є: працювати чесно і сумлінно, своєчасно і точно виконувати розпорядження власника або уповноваженого ним органу, додержувати трудової і технологічної дисципліни, вимог нормативних актів про охорону праці, дбайливо ставитися до майна власника, з яким укладено трудовий договір), а й спеціальним, зокрема Законами України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів», «Про виконавче провадження», «Про державну службу» та іншими нормативно-правовими актами.

Так, відповідно до статті 8 «Правовий статус працівників органів державної виконавчої служби» Закону України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів» державні виконавці, керівники та спеціалісти органів державної виконавчої служби є державними службовцями, користуються правами й виконують обов'язки, передбачені законом. Виконавець зобов'язаний здійснювати заходи примусового виконання рішень у спосіб та в порядку, які встановлені виконавчим документом і Законом України «Про виконавче провадження», надавати сторонам виконавчого провадження, їхнім представникам та прокурору як учаснику виконавчого провадження можливість ознайомитися з матеріалами виконавчого провадження; розглядати в установлені законом строки заяви сторін, інших учасників виконавчого провадження та їхні клопотання; заявляти в установленому порядку про самовідвід за наявності обставин, передбачених законом; роз'яснювати сторонам та іншим учасникам виконавчого провадження їхні права та обов'язки. Державні виконавці також несуть дисциплінарну, матеріальну відповідальність а у разі вчинення під час виконання службових обов'язків діяння, що має ознаки злочину чи адміністративного правопорушення, – кримінальну чи адміністративну відповідальність в порядку, встановленому законом. Важливою ознакою у визначенні ролі державного виконавця у виконавчому провадженні є наявність владних повноважень. Здійснюючи характеристику правового статусу державного виконавця, потрібно звернути увагу на організаційно-правовий аспект влади. У цьому розумінні її визначають як спосіб нав'язувати свою волю іншим суб'єктам і скеровувати її поведінку і дії у напрямі, який визначений відповідно до правових норм.

Безумовно, що для визначення правового статусу державного виконавця як посадової особи необхідно проаналізувати комплекс прав і обов'язків, якими він наділений. Так, основними обов'язками державних службовців, відповідно до Закону України «Про державну службу» є: дотримуватися Конституції та законів України, діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України; дотримуватися принципів державної служби та правил етичної поведінки; поважати гідність людини, не допускати порушення прав і свобод людини та громадянина; з повагою ставитися до державних символів України; обов'язково використовувати державну мову під час виконання своїх посадових обов'язків, не допускати дискримінацію державної мови і протидіяти можливим спробам її дискримінації; забезпечувати в межах наданих повноважень ефективне виконання завдань і функцій державних органів; сумлінно і професійно виконувати свої посадові обов'язки; виконувати рішення державних органів, накази (розпорядження), доручення керівників, надані на підставі та у межах повноважень, передбачених Конституцією та законами України; додержуватися вимог законодавства у сфері запобігання і протидії корупції; запобігати виникненню реального, потенційного конфлікту інтересів під час проходження державної служби; постійно підвищувати рівень своєї професійної компетентності та удосконалювати організацію службової діяльності; зберігати державну таємницю та персональні дані осіб, що стали йому відомі у зв'язку з виконанням посадових обов'язків, а також іншу інформацію, яка відповідно до закону не підлягає розголошенню; надавати публічну інформацію в межах, визначених законом. Також державні службовці виконують інші обов'язки, визначені у положеннях про структурні підрозділи державних органів та посадових інструкціях, затверджених керівниками державної служби в цих органах. Для виконання ж покладених на державного виконавця завдань йому надаються права, що визначені у ст. 18 Закону України

«Про виконавче провадження», зокрема «1) проводити перевірку виконання боржниками рішень, що підлягають виконанню відповідно до цього Закону; 2) проводити перевірку виконання юридичними особами незалежно від форми власності, фізичними особами, фізичними особами – підприємцями рішень стосовно працюючих у них боржників; 3) з метою захисту інтересів стягувача одержувати безоплатно від державних органів, підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності, посадових осіб, сторін та інших учасників виконавчого провадження необхідні для проведення виконавчих дій пояснення, довідки та іншу інформацію, в тому числі конфіденційну; ... 22) здійснювати інші повноваження, передбачені цим Законом» [9].

Висновки. Отже, підсумовуючи викладене вище, слід зауважити, що державний виконавець є посадовою особою, яка наділена державно-владними повноваженнями і правомочна представляти інтереси держави у сфері виконання рішень судів та інших органів (посадових осіб). Також варто зазначити, що законодавець наділяє працівників державної виконавчої служби спеціальним правовим статусом, який визначає особливості їх правового становища серед інших осіб, який наділяється спеціальною правосуб'єктністю, специфічними додатковими правами та обов'язками, відповідальністю. Зроблено висновок, що державний службовець органу державної виконавчої служби як суб'єкт трудового права є носієм трудо-правового статусу, тобто сукупності передбачених нормами трудового та спеціального законодавства прав, обов'язків, гарантій, обмежень, а також інших юридично значущих властивостей, які характеризують рівень можливої та необхідної поведінки державного службовця як працівника, відображають належні йому переваги та привілеї, необхідні для забезпечення нормально-го виконання ним своїх, обумовлених посадовим становищем, трудових функцій та обов'язків.

Список використаних джерел:

1. Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів: Закон України від 2 червня 2016 р. № 1403-VIII / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 29. Ст. 535.
2. Про державну службу: Закон України від 10 грудня 2015 р. № 889-VIII / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 4. Ст. 43.
3. Дрозд О.Ю. Правове регулювання проходження державної служби в Україні: проблеми співвідношення норм трудового та адміністративного права: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.05; 12.00.07. Київ, 2016. 401 с.
4. Порошук С.Д. Загальні основи теорії соціально-правового захисту співробітників міліції: монографія. Запоріжжя: Юрид. ін-т МВС України, 2001. 134 с.
5. Державна служба: підручник: в 2 т. / редкол.: Ю.В. Ковбасюк (гол.) та ін.; Нац. акад. держ. упр. при Президенті України. Київ; Одеса: НАДУ, 2013. Т. 2. 348 с.
6. Шамшина І.І. Механізм регулювання відносин із застосування найманої праці: суб'єктно-правовий аспект: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.05. Київ, 2011. 36 с.
7. Процевський В.О. Правове регулювання трудових відносин державних службовців: деякі проблеми. *Право України*. 2004. № 12. С. 96–101.
8. Кодекс законів про працю : Закон України від 10 грудня 1971 р. № 322-VIII / Верховна Рада УРСР. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1971. Дод. до № 50. Ст. 375.
9. Про виконавче провадження : Закон України від 2 червня 2016 р. № 1404-VIII / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 30. Ст. 542.